

I

Вузкими гірськими стежечками, від одного дачного селища до другого, вздовж південного берега Криму пробиралася маленька мандрівна трупа. Попереду, як звичайно, біг, звісивши набік довгого рожевого язика, білий пудель Арто, підстрижений подібно до лева. На роздоріжжях він зупинявся і, виляючи хвостом, запитливо озирався назад. За якимись, йому одному відомими прикметами, він завжди безпомилково пізнавав дорогу, і, весело теліпаючи кудлатими вухами, кидався галопом уперед. За собакою йшов дванадцятилітній хлопчик Сергій, який тримав під лівим ліктем згорнутий килим для акробатичних вправ, а в правій руці ніс тісну й брудну клітку зі щигликом, який умів витягати із скриньки різнокольорові папірці з віщуваннями майбутнього. Нарешті, позаду всіх, плентався старший член трупи — дідусь Мартин Лодижкін із катеринкою на згорбленій спині.

Катеринка була старовинна, хрипіла, кашляла і за свій вік уже не один десяток разів була в ремонті. Грала вона дві речі: сумний німецький вальс Лаунера та галоп із «Мандрівки в Китай» — обидві вони були в моді років 30–40 тому, а тепер усіма забуті. Крім того, в катеринці були дві зрадницькі труби. В однієї — дискантової — пропав голос, а тому вона зовсім не грала, і коли до неї доходила черга, то вся музика починала немовби заїкатися, шкандибати і спотикатися. У другій труби, що да-

вала низький звук, не зразу зачинявся клапан: почавши гудіти, вона довго тягла одну й ту ж саму басову ноту, заглушаючи та збиваючи всі інші звуки, до того часу, поки до неї раптом не приходило бажання замовкнути. Дідусь сам добре розумів ці вади своєї машини й іноді зауважував, жартуючи, але з відтінком прихованого суму:

— Що ж поробиш?.. Прадавній орган... застуджений... Заграєш — дачники ображаються: «Фе, кажуть, гідота яка!..» Адже ж п'єси були дуже гарні, модні, от тільки теперішні пани нашої музики зовсім не люблять. Ти тепер давай «Гейшу», «Під двуглавим орлом», вальс із «Продавця птахів». Знову ж таки оці труби... Носив я орган до майстра, так і лагодити не хоче. Треба, каже, нові труби ставити, а найкраще продай свій кислий мотлох в історичний музей... Ніби якийсь пам'ятник... Ну, та вже нехай! Годувала вона нас з тобою, Сергію, до цього часу, то й погодує ще трохи...

Дідусь Мартин Лодижкін любив свою катеринку, як тільки можна любити живу близьку і навіть рідну істоту. Звикнувши до неї за довгі роки важкого мандрівного життя, він став, нарешті, бачити в ній щось одухотворене, майже свідоме. Траплялось іноді, що вночі, під час ночівлі де-небудь у брудному заїзді, катеринка, поставлена долі в головах у дідуся, раптом озивалася слабким звуком, сумовитим, самотнім і тремтячим, як старече зітхання. Тоді Лодижкін ніжно гладив її по різьбленому боці і шепотів ласкаво:

— Що, брате? Нарікаєш?.. А ти терпи...

Так само, як катеринку, а, може, навіть, трохи більше, він любив своїх молодших супутників у вічних мандрах: пуделя Арто й маленького Сергія. Хлопчика він узяв три роки тому «напрокат» у овдовілого п'яниці-шевця, зобов'язавшись платити йому за це по два карбованці на місяць. Але швець неза-

баром помер, і Сергій залишився навіки зв'язаний із дідусем і душею, і дрібними життєвими справами.

II

Стежечка йшла вздовж високої берегової кручі, вигинаючись у тіні столітніх маслин. Море іноді миготіло між деревами, і тоді здавалося, що, тікаючи в далечінь, воно в той же час підіймається вгору спокійною могутньою стіною, і колір його був ще синіший, ще густіший між візерунковими прорізами серед сріблясто-зеленого листя. В траві, в кущах дерену та дикої шипшини, у виноградниках та на деревах, — скрізь заливалися цикади; повітря дрижало від їх дзвінкого, одноманітного, неугавного крику. День був гарячий, без вітру; і розпечена земля припікала підошви ніг.

Сергій, який ішов попереду, як завжди, зупинився і чекав, поки дід порівняється з ним.

— Ти чого, Сергійку? — запитав катеринщик.

— Спеотно, дідусю Лодижкін... терпіти не можна! Викупатись би...

Дід на ходу звичним рухом плеча поправив на спині катеринку і витер рукавом піт на обличчі.

— А чому ж би й ні! — зітхнув він, жадібно поглядаючи вниз, на прохолодну синяву моря. — Тільки ж після купання ще більше розморить. Мені один знайомий фельдшер говорив: сіль оця на людину діє... значить, мовляв, розслаблює... Сіль оця морська...

— Брехав, може? — із сумнівом зауважив Сергій.

— Ну, таке скажеш, брехав! Навіщо йому брехати? Людина солідна, непитуща... Будиночок у нього в Севастополі. А, крім того, і зійти до моря тут ніде. Почекай, дійдемо вже до Місхора, там і пополощем тілеса свої грішні. Перед обідом вже хотілось би викупатись... а потім, значить, поспати трошки... добре діло...

Арто, почувши позад себе розмову, повернувся і підбіг до людей, його блакитні добрі очі мружилися від спеки і дивилися догідливо, а висолоплений довгий язик тремтів від частого дихання.

— Що, брате песику? Тепло? — спитав дідусь.

Собака напружено позіхнув, закрутивши язик трубочкою, затрусився всім тілом і тонко вереснув.

— Так, братіку ти мій, нічого не зробиш... Сказано: в поті чола твого, — продовжував повчально Лодижкін. — Правда, в тебе, так би мовити, морда, а все-таки... Ну, пішов, пішов уперед, нічого під ногами крутитися... А я, Сергійку, признатися тобі, люблю, коли ця сама теплень. Орган от тільки заважає, а то, якби не робота, ліг би де-небудь на траві, в холодку, пузом, значить, догори, і полежуй собі. Для наших старих кісток оце сонце — перше діло.

Стежечка спустилася вниз, з'єднавшись з широкою, твердою, як камінь, сліпучо-білою дорогою. Тут починався старовинний графський парк, у зеленій гущавині якого були розкидані красиві дачі, квітники, оранжереї та фонтани. Лодижкін добре знав ці місця і щороку обходив їх одне за одним під час виноградного сезону, коли весь Крим наповнювався пишно одягненою, багатою і веселою публікою. Яскрава розкіш південної природи не хвилювала старого, зате Сергія, який потрапив сюди вперше, все це страшенно захоплювало. Магнолії з їх твердим і блискучим, наче полакованим листям і білими квітами, завбільшки з велику тарілку; альтанки, густо заткані виноградом, що звішував донизу важкі грона; величезні багатовікові платани з їх світлою корою і могутніми кронами; тютюнові плантації, струмки і водоспади, і скрізь — на клумбах, на огорожах, на стінах дач — яскраві, чудесні запашні троянди — все це не переставало вражати своєю живою квітучою красою наївну душу хлопчи-